

WALTER ULLMANN: *The Individual and Society in the Middle Ages*. Baltimore, Maryland, The Johns Hopkins Press, 1966. xii + 160 s. \$ 5.00.

Forf. – fra 1966 professor i middelalderlig kirkehistorie ved universitetet i Cambridge – har i denne bog udgivet nogle forelæsninger inden for en emnekreds, som han tidligere har behandlet i større fremstillinger, specielt *Principles of Government and Politics in the Middle Ages* (London 1961) og *A History of Political Thought: The Middle Ages* (Penguin Books, London 1965). Hans mål er at vise, hvordan den enkeltes stilling i samfundet ændres i løbet af middelalderen fra undersåt til borger.

Frem til det 13. årh. er individets stilling bestemt af dets tilhørsforhold til kirken. Loven var givet ham af dem, Gud havde sat *over* ham, han måtte i kraft af sin tro adlyde den, uden selv at have været med til at give den. Den enkelte havde ingen rettigheder, men var undergivet sine overordnede myndighed, der ifølge Paulus stammede fra Gud. Karakteristisk for dette »descending or theocratic theme of government« er, at folkets samtykke er erstattet af dets tro, ingen kunne kræve herskeren til regnskab.

Når opfattelsen af individets stilling i samfundet ændredes fra det 13. årh., har det ifølge forf. dels sin forklaring i den offentlige virksomhed, der udførtes i samfundets brede lag, dels i den feudale styreform. I landsbyerne og købstæderne ses en form for selvstyre, der som forudsætning har en idé om individernes lighed og nødvendigheden af deres samtykke. Hos dem ligger den oprindelige magt, vi har at gøre med »the ascending theme of government«. Betydningen af den feudale praksis og ret ligger i, at de kontraherende parter på begge sider har rettigheder og pligter. Feudalismens indvirkning på udviklingen af tanken om individets rettigheder undersøges specielt i England med udgangspunkt i artikel 39 i Magna Carta. I en afsluttende forelæsning skildres den med humanismen fremtrængende anerkendelse af det naturlige menneske. Opdagelsen af de aristoteliske teorier vakte interessen for menneskets individualitet, men en forudsætning for disse teoris succes var den allerede eksisterende feudale praksis.

Bogen er af den type, der imponerer ved sin klarhed og sine blændende perspektiver. I tid dækker den mere end 1500 år, og ubesværet bevæger forf. sig fra bibelen til den amerikanske uafhængighedserklæring. Den er let læst og uafsladeligt fængslende. Alligevel lades der efter læsningen tvivl tilbage. Alt fremsættes som soleklare sandheder. Der er ingen diskussion af de indvendinger, der tidligere har rejst sig mod forf.s resultater (se foruden anmeldelser i forskellige fagtidsskrifter XIe Congrès International des Sciences Historiques, Stockholm 1960, Actes du Congrès, s. 115–19). Der arbejdes med enkle kategorier (the descending and the ascending principle of government, the abstract thesis, the practical thesis, the humanistic thesis), hvori stoffet presses ind, og der generaliseres på en utilladelig måde. Eksemplerne på feudalismens betydning er hentet fra England, hvis forhold ikke er identiske med fastlandets.

Men det står fast, at bogen er vedkommende og dertil aktuel, så vist som der den dag i dag findes regeringer, der indprenter lydighed som den fornemste borgerdyd, og mennesker hvis rettigheder er lige så ringe, som Ullmann mener, de var i hele Europa før det 13. årh.

ESBEN ALBRECHTSEN